

Kıbrıs Araştırmaları ve İncelemeleri Dergisi | *Journal of Cyprus Studies and Reviews*

Sayı/Issue:12 (Haziran / June 2023), 1-20

1963-64 Kıbrıs Olaylarının Türk Arşiv Belgelerine Yansımaları

Reflections of 1963-64 Cyprus Events on Turkish Archive Documents

Yasin Cemal GALATA

Dr, Kıbrıs Toplum ve Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Sosyal ve Beşerî Bilimler Fakültesi

Türk Dünyası Çalışmaları Anabilim Dalı

Güzelyurt, KKTC

yc.galata@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-5318-8591>

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 05 Mayıs / May 2023

Kabul Tarihi / Date Accepted: 30 Haziran / June 2023

Yayın Tarihi / Date Published: 30 Haziran / June 2023

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Haziran/ June

Atıf / Cite as: Galata, Yasin. "1963-64 Kıbrıs Olaylarının Türk Arşiv Belgelerine Yansımaları". *Kıbrıs Araştırmaları ve İncelemeleri Dergisi* 12 (Haziran 2023): 1-20. <https://doi.org/10.58607/kaid.1292816>

İntihal / Plagiarism: Bu makale, iTenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir/This article has been scanned by iTenticate. No plagiarism detected.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur/It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (**Yasin Cemal GALATA**).

Yayıncı / Published by: Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi / Social Sciences University of Ankara.

Bu makale Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisans (CC BY-NC) ile lisanslanmıştır. This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC).

1963-64 Kıbrıs Olaylarının Türk Arşiv Belgelerine Yansımaları

Öz

Kıbrıs Adası'nda Türklere yönelik mezalim ve baskı 1960'tan sonra şiddetini arttırmış, tarihe Kanlı Noel olarak geçen hadiseyle Türklere abluka altına alınmıştır. Kıbrıs Türklerinin haklarını korumak için garantör ülkelerden Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı İsmet İnönü'nün yürüttüğü siyaset, sorunların barışçı yollarla çözülerek sükuneti sağlamaya yönelik olmuş, diplomasiin çözüm olamadığı noktalarda askeri tedbirler gündeme gelmiştir. Türk ordusu garantörlük hakkını kullanarak Kıbrıs Türklerini korumaya yönelik kısmi müdahalelerde bulunmuştur. 1960'lı yıllarda meydana gelen Kıbrıs olaylarının izleri Türkiye Cumhuriyeti devlet arşivlerinde korunmuştur. Arşiv belgelerinde 1962'de Lefkoşa'da Türk camilerinin ve türbenin bombalanmasının ardından Türkiye'nin tutumundan duyulan memnuniyet Kıbrıs Türk toplumu tarafından ifade edilmiştir. Ayrıca 1964'te Atina ve Kıbrıs basınına Türkiye ve Kıbrıs Türkleriyle ilgili düşen haberleri, Kıbrıs Türk dış politikası, Kıbrıs Türklerinin Türkiye'ye bakışı, Yunanistan ve Makarios yönetiminin Kıbrıs olaylarına karşı tutumları çalışmada ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs Türkleri, İsmet İnönü, Makarios, Yunan Basını, Kıbrıs Cumhuriyeti.

Reflections of 1963-64 Cyprus Events on Turkish Archive Documents

Abstract

The atrocities and oppression against the Turks on the island of Cyprus increased in intensity after 1960, and the Turks were besieged with the event that went down in history as Bloody Christmas. In order to protect the rights of the Turkish Cypriots, the Prime Minister of the Republic of Turkey, İsmet İnönü, aimed to ensure calming the problems through peaceful means as one of the guarantor countries; however, military measures came to the fore at points where diplomacy could not be a solution. The Turkish army made partial interventions to protect the rights of Turkish Cypriots. The traces of the reflections of Cyprus events that took place in the 1960s have been preserved in the State archives of the Republic of Turkey. In this study, the following points will be discussed: the bombing of mosques and tombs in Nicosia in 1962, how Turkish Cypriots perceived Turkey, Greece and Makarios administration's attitude towards the events in Cyprus and the repercussions of the news in Athens and Cyprus press and Turkish Foreign Policy on Cyprus in 1964, and when the Turkish army's intervention to the Island would occur.

Keywords: Turkish Cypriots, İsmet İnönü, Makarios, Greek Press, Republic of Cyprus.

Giriş

16 Ağustos 1960'ta Londra ve Zürih görüşmeleri neticesinde kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı Makarios, Megalo İdea ülküsüyle hareket etmeye başlamış ve Ada'nın aslı unsurlarından Türklerin azınlıkta olduğunu, idarenin tamamıyla Rumlara verilmesi yönünde söylemlere ve eylemlere başlamıştır. Kıbrıs Cumhuriyeti, Kıbrıs Türklerinin Ada'daki varlığına şiddete ve soykırıma dayanan bir politikayla son vermek istemiştir. 1960 öncesi Ada'da var olan şiddet ortamı cumhuriyetin ilanıyla birlikte çok kısa bir süreliğine son bulmuş; fakat Kıbrıs Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Makarios tarafından yürütülen Türk aleyhtarı siyasetle Ada'da güven ortamı bozulmuştur. Kıbrıs devlet bürokrasisinde atamalarda EOKA terör örgütüne yakın olan isimler atanmış. Kıbrıs'ta iki milletin birarada yaşamaması için toplumsal ayrışmaya gidilmiştir. 1962'de Lefkoşa'da cami ve türbelere yönelik bombalı saldırılarla Türk toplumuna yönelik şiddet eylemleri artmış. 1962 ve 1964 yılları Kıbrıs için İsmet İnönü hükümetleri tarafından yoğun diplomasi trafiğinin yaşandığı yıllar olmuştur.

1. Kıbrıs Cumhuriyeti Sonrası 1962 Yılında Yaşanan Olaylar

Kıbrıs Cumhuriyeti kurulduğundan itibaren Makarios ENOSİS temelli siyaset izlemiştir. Türk ve Rum toplumunun ortaklaşa kurduğu cumhuriyetin yürütülmesinin zor olduğu ve barış

ortamının çok sürmeyeceği yaşanan hadiselerle anlaşılmıştır. İki toplumun yönetimde ortaklaşa söz almasının zorluklarının ilk örneklerini Türk ve Yunan birliklerinin Lefkoşa’da resmi geçit yapacakları esnada meydana gelmiştir. Makarios, Kıbrıs Cumhuriyeti’nin Türk ve Rumlardan müteşekkil birliklerini değil Türkiye ve Yunanistan Silahlı Kuvvetlerine mensup birlikleri bile, Kıbrıs Cumhurbaşkanı olarak tek başına teftiş etmek istemiş ve Türk toplumunun lideri Dr. Küçük bu duruma itiraz etmiştir.¹

Kıbrıs devlet yönetiminde bürokraside yetkili makamlara atanmış Rum yöneticilerin birçoğu Kıbrıs’ın Yunanistan’a bağlanmasını ve Türklerin azınlık haklarına sahip olmasını savunan görüşlere sahiptir. Ayrıca Makarios’un yaptığı tüm idari atamalarda EOKA’cılar ön sıradaydı. İçişleri Bakanı Polikarpos Lefkoşa eski EOKA şefi, Ulaştırma Bakanı Andon Grivas’in eski yaveri, Çalışma Bakanı Tasos EOKA’nın siyasi kolu PEKA’nın eski Lefkoşa Başkanı, Adalet Bakanı Kolefkos yargılanan EOKA mensuplarının belli başlı eski avukatlardandı. Kıbrıs Cumhuriyeti’nin devlet bayrağını resmi makamlar haricinde görmek de pek mümkün değildi; Lefkoşa, Magosa, Baf, Girne, Larnaka, Limasol gibi şehirlerde Türk evlerinde Türkiye bayrağı, Rum evlerinde Yunanistan bayrakları asılmıştı.²

Kıbrıs’ın resmi törenlerde Yunan milli marşı çalınmış. Lefkoşa’daki Başkanlık Sarayı ile Cumhurbaşkanı Makarios’un makam aracında Kıbrıs Cumhuriyeti Bayrağı yerine Yunan Bayrağı asılmıştır. Kıbrıs Radyosu’nda ağırlıklı olarak Kıbrıslı Türklerin milli kimliklerine yönelik aşağılayıcı ve hakaret içeren iki toplum arasında kin ve nefreti teşvik eden programlar yapılmıştır.³

İki toplum arasında var olan huzursuzluk Kıbrıslı Rum yöneticilerin demeçleriyle daha da derinleşmiştir. 2 Mart 1961’de Makarios EOKA’cı Fotis Pittas’ın Frenaros köyünde dikilen büstünün açılışında EOKA’cıların eserini tamamlamak için birlik ve beraberlik içinde olmaları gerektiğini ve onların kanlarıyla temelini attıkları binayı tamamlamak işine devam etmeleri gerektiğini belirtmiştir.⁴ 10 Şubat 1962’de Rum İçişleri Bakanı Yorgacis, Kıbrıs’ın bir Yunan adası olduğunu, Kıbrıs Türklerinin muhacir ve azınlıkta bulduklarını, Türklerin tüm kazançlarını EOKA’nın mücadelesine borçlu olduklarını, davanın henüz sona ermediğini, rüyaları olan ENOSİS’in en erken bir zamanda gerçekleşmesi için de eski Rum yeraltı örgütü mensuplarının birlik halinde bulunmaları gerektiğini vurgulamıştır.⁵ Söylemlerde, eylemlerde ve tutumlarda Kıbrıs’ta yaşayan Türklerin ve Rumların ortak bir yönetim altında idaresinin çok mümkün olmayacağı anlaşılabilmekteydi.

Rum lider Makarios Türklere yönelik kışkırtıcı söylemlerine ilaveten anayasada Türklere sağlanmış hak ve imtiyazları hukuken sağlamamış, Kıbrıs ordusunun kurulmasını ve Kıbrıs’ın beş büyük şehrinde Türk belediyelerinin kurulmasını engellemiştir. Türklerin kutsal yerleri camiler, türbeler saldırıya uğramış, Rum radyolarında Türklere yönelik kışkırtıcı ve hakaret eden programlarda yapılmıştır.⁶

¹ Mehmet Hasgüler, *KİM ve AKİS Dergilerinde Kıbrıs* (İstanbul: Nobel Yayınları, 2006), 223-224.

² Hasgüler, *KİM ve AKİS Dergilerinde Kıbrıs*, 203-247.

³ Ulvi Keser, *Kıbrıs’ta Kanlı Noel* (İstanbul: Türk Şehitlikleri İmar Vakfı İktisadi İşletmesi Yayınları, 2020) 34.

⁴ Keser, *Kıbrıs’ta Kanlı Noel*, 30.

⁵ Dilek Yiğit Yüksel, “Kıbrıs’ta Yaşananlar ve Türk Mukavemet Teşkilatı”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* 34/98 (2018), 344.

⁶ Vehbi Zeki Sertel, “Kıbrıs Cumhuriyeti’nin Doğuşu ve Yıkılış Nedenleri”, *VIII.Tarih Kongresi* (Ankara: TTK Yayınları, 1976), 2078-2079.

Makarios'un söylemleri Rum tedhişçiler tarafından 1962 yılında fiiliyata dönüşmüş ve Türklere yönelik terör eylemleri Mora İsyanının yıldönümünde başlamıştır. 25 Mart 1962 tarihinde Lefkoşe'deki Ömeriye⁷ ve Bayraktar Camilerinde⁸ bombalar patlatılmıştır. Bu olayların üstüne iki Türk gazeteci öldürülmüş ve Kıbrıs Türk Cemaat Meclis Başkanı Rauf Denктаş'ın bürosu bombalanmıştır. Bu hadiseler Türkiye'de geniş yankı uyandırmış, İnönü Hükümeti bildiriler yayınlamış ve olayın faillerinin en kısa zamanda yakalanarak cezalandırılmasını istemiştir.⁹

Kıbrıs'ta yaşanan hadiseler Türk basınında geniş yer bulmuştur. 26 Mart 1962'de Kıbrıslı Türklerin kutsal makamlarına saldırı haberlerinin detayları kamuoyuyla şu şekilde paylaşılmıştır;

“Kıbrıs'ta tedhiş yeniden başladı. Lefkoşa'da 2 Cami ve 1 Türbeye bomba konuldu. Bayraktar Türbesi tamamen, Ömeriye Camii kısmen, Bayraktar Camii ise ağır hasara uğradı. Ömeriye Camiinde bomba minarenin kaidesine yerleştirilmiş; fakat duvarın kalınlığı yüzünden minare fazla hasara uğramamıştır. Bayraktar Camiinin minaresinin dörtte üçü tahrip olmuştur. Hadiseler üzerine beyanatta bulunan Kıbrıs Cumhurbaşkanı Yardımcısı Dr. Fazıl Küçük ve Türk Cemaat Meclisi Başkanı Rauf Denктаş mukaddesata karşı girişilen bu çirkin ve vahşi tecavüzü takbih etmişler ve hiçbir suretle misilleme hareketine girişilmemesi istemişlerdir. Lefkoşa'daki infilak haberinin Ankara'ya ulaşması üzerine Başbakan İsmet İnönü, hükümet olarak bildiri yayınlamıştır; 25 Mart Pazar günü sabah karşı Lefkoşa'daki Bayraktar ve Ömeriye Camilerine, hüviyetleri henüz tespit edilmemiş şahıslar tarafından yerleştirilmiş olan saatli bombaların patlaması sonucunda her iki mabette de maddi hasar vuku gelmiştir. Bombalar mabetlerin boş olduğu bir saatte patladığı için can kaybı olmamıştır. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve umumi efkârı hem Kıbrıs'ta Rum ve Türk cemaatleri hem de Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs Cumhuriyetleri arasındaki iyi münasebetleri bozmakta menfaat gören ve bu faaliyetleri Türkiye Hükümetince yakinen izlenmekte bulunan bazı müfrit unsurlar tarafından girişildiği tahmin edilen bu çirkin tecavüz olayı üzerinden gereken hassasiyetle durmaktadır. Din, ırk, kültür farkları gözetmeksizin bütün vatandaşların her türlü güvenliğini korumak her hukuk devletinin baş ödevi olduğu ve üstelik Kıbrıs Hükümetinin bu hususu Anayasasında ve milletlerarası antlaşmalarda taahhüt etmiş bulunduğu cihettir, Türkiye Cumhuriyeti hükümeti olay faillerinin en kısa zamanda bulunup cezalandırılması ve gerekli her türlü tedbirin alınmasını, hadiselerin vahim bir seyir almaması arzusu ile ve müşterek yüksek menfaatlerimiz icabı Kıbrıs Cumhuriyeti hükümetinden beklemektedir.” (Cumhuriyet Gazetesi, 26.03.1962)

26 Mart 1962 Yenigün gazetesinin manşeti ise şöyledir: “Kıbrıs'ta Camilerimiz tahrip edildi, Can kaybı olmadı, Hükümet önemli bir bildiri neşretti. Son aylarda adada Türk Cemaati ile Rum Cemaati arasında artan gerginlik dün son safhasını bulmuş ve Türk kesimindeki Camilere yerleştirip

⁷ Lefkoşa Ömerge (Ömerye) Mahallesiinde bulunan Ömerge Camisi ile Hızır Aleyhisselam'ın makamı milattan sonra XIV.yüzyıl başlarına tarihlenen Augustinian Manastırına bağlı Azize Mary Kilisesi'nden Camiye dönüştürülen bir yapıdır. Osmanlıların Lefkoşa'yı fethettikleri sırada Camiye dönüştürülmüştür.

⁸ Bayraktar Cami Venedik döneminde Konstanza, Osmanlı döneminde Bayraktar olarak bilinen Lefkoşa'daki Burç üzerinde yer almaktadır. Alemdar Gazi (Bayraktar) Vakfına aittir. Osmanlı Belgelerinde adı Bayraktar Gazi, Bayraklı Gazi, Alemdar Gazi, Bayraklı, Şehit Alemdar, Bayraktar Baba ve Alemdar Baba olarak geçmektedir. Günümüzde Kıbrıs Türkleri arasında yaygın olarak Bayraktar ile Bayraklar olarak bilinmektedir.

⁹ Ahmet Gülen, “İnönü Hükümetlerinin Kıbrıs Politikası (1961-1965)”, *Atatürk Yolu Dergisi* 13/50 (2012): 395.

patlatılan plastik bombalar büyük hasar yapmıştır. Türk Cemaatinin bulunduğu bölgelerde halk korku dolu saatler yaşamıştır.” (Yenigün, 26.03.1962)

Türk hükümetinin ve kamuoyunun Kıbrıs'ta yaşanan saldırılara karşı tepkisiz kalmaması Kıbrıs Türkleri tarafından memnuniyet uyandırmış. Başbakan İsmet İnönü'ye Kıbrıs Türk toplumunun farklı kesimlerini temsilen Rauf Denктаş, Kıbrıs Türk Tahsil Gençliği, Larnaka Bekirpaşa Ortaokul Müdürlüğü, Lefke Türk Gençliği, Lefke Türk Kulübü tarafından minnet ve şükran hisleriyle dolu telgraflar gönderilmiştir.

“Türklüğün Milli Mukaddesatına yapılan seri tecavüz karşısında anavatan hükümetimizin göstermiş olduğu enerjik tutum ve ilgiye Kıbrıs Türkü adına şükranlarımız arz eder. Saygılarımızı sunarım. Türk Cemaat Meclisi Başkanı Rauf Raif Denктаş.

25 Mart Yunan Bağımsızlık Gününde 2 Tarihi Camii ve Türbeye tecavüz edilmek suretiyle mukaddesatımıza girilen hareketler karşısında Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin gösterdiği ilgi biz Kıbrıs Türk Yüksek Tahsil Gençliğinin Güvenini bir kat daha arttırmıştır. İleride himayelerimizin devam edeceğine bir kere daha belirtiriz. Saygılarımızla Kıbrıs Türk Tahsil Gençliği.

Yakın ve büyük ilginiz en büyük kuvvet ve ümidimizdir. Bomba olayını telin ederiz, emrinizdeyiz. Larnaka Bekirpaşa Ortaokul Müdürü Ahmet Gazioğlu.

Kıbrıs'ta Camilerimize karşı barbarca yapılan bombalı tecavüzlerini takbih eden dinimiz Bayrağımız şeref ve namusumuz uğrunda ölmeye hazır olduğumuzu bildirir sizlere olan güvenimizi teyid ederiz. Tatlıs Halkı.

Kahraman Ordumuzun Kıbrıs'ı fetih sırasında ilk şehit düşen Bayraktarın Türbesine ve dini mabetlerimize Rumların alçakça tecavüzlerini şiddetle telin eder Anavatanımıza bağlılığımızın tam olduğunu bildirir. Hürmetle ellerinizden öperiz. Lefke Türk Gençliği

Tarihi Bayraktar Türbesi ile mabetlerimize Rumların EOKA tecavüzünü şiddetle takbih eder bağlılığımızı arz ederiz. Lefke Türk Kulübü Başkanı.”¹⁰

Kıbrıs Türk toplumu tarafından İsmet İnönü'ye gönderilen telgraflar millî hissiyatlar içermiş ve Kıbrıs Türklerinin Türkiye'ye olan güveni tazelenmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti yetkilileri, Kıbrıs Türklerine yönelik baskı ve yıldırma girişimlerine karşı sessiz ve tepkisiz kalmamış. Öncelikle diplomatik temaslarla tepki gösterilmiş ve demeçler verilmiştir. Türklere yönelik sabotajların devam etmesi durumunda Türk askeri birliğinin müdahale edeceği belirtilmiştir. Türkiye'de okuyan Kıbrıs Türk Yüksek Tahsil Gençleri Ankara ve İstanbul'da yürüyüşler yapmışlar ve öğrenciler tarafından Rum Patrikhanesinin kapısına çiçek bırakılmıştır. (Cumhuriyet Gazetesi, 27.03.1962) Kıbrıs'ta Türklere yönelik terör ve şiddet eylemleri tüm diplomatik temaslara rağmen sonuç vermemiştir. Kıbrıs Türklerinin 1974 Kıbrıs Mutlu Barış Harekâtına kadar sürecek tutsak hayatlarının başlangıcı 21 Aralık 1963 Kanlı Noel olayı olmuştur.

2. 1963 Yılı Kanlı Noel

Kıbrıs Cumhurbaşkanı Makarios, 22-26 Kasım 1962 tarihleri arasında Türkiye'ye yaptığı resmî ziyarette Başbakan İnönü ile bir araya gelmiş, Kıbrıs Anayasası'nın bütünüyle sorunlu

¹⁰ B.C.A. 030.01.00.00.7.41.8.1-7.

olduğunu ve anayasada değişiklik yapılması gerektiğini vurgulamıştır. Bunun üzerine İnönü, Kıbrıs Anayasası'nın tek taraflı değiştirilmesine asla izin vermeyeceklerini Makarios'a bildirmiştir.¹¹

Makarios Türkiye tarafından yapılan tüm uyarıları rağmen ENOSİS yolunda ilerlemiş ve Kıbrıs anayasasında değişikliğe gitmiştir. Bunun üzerine Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi 13 maddelik anayasa değişikliğini iptal etmiştir. Makarios'un Anayasa mahkemesinin kararını tanımayacağını belirtmesi üzerine Mahkeme Başkanı Alman Profesör Ernst Forsthoff 21 Mayıs 1963'te görevinden istifa etmiştir. Makarios'un anayasada değiştirmek istediği 13 maddelik kısımlar Türklerin kazanılmış haklarına müdahaleyi içermiştir. Anayasa değişikliğinin Türkiye tarafından itirazların gelmesi üzerine Kıbrıs'ta Türk yerleşim yerlerine yönelik şiddet eylemleri artmıştır. 1963 Aralık ayına gelindiğinde ise Trodos dağlarında eğitilmiş ve teşkilatlanmış 10.000 civarında silahlı Rum birliklerinin mevcut olduğu belirtilmiştir.¹²

23 Aralık 1963 olaylarında Başbakan İsmet İnönü'nün temaslarına rağmen Yunanistan ve İngiltere Ada'ya askeri müdahaleden kaçınmıştır. Amerika'ya ve diğer ülkelere durumun ciddiyetini göstermek için Türk jetleri Kıbrıs üzerinde alçaktan uçuş yapmıştır.¹³

25 Aralık 1963'te Lefkoşa'daki Türk Büyükelçiliği saldırıya uğramış, Türklerin yaşadığı Küçük Kaymaklı bölgesinde yaşanan silahlı çatışmalar dolayısıyla ağır kayıplar verilmiş ve bölge Rum örgütlerin eline geçmiştir.¹⁴ 1958-1963 döneminde 103 Türk köyü silahlı EOKA'cılar tarafından basılmış ve yerle bir edilmiştir. Bu köylerde yaşayan 18.667 Türk ve diğer köylerde Rumlarla beraber yaşayan 30.000'den fazla Türk can güvenliklerini sağlamak için farklı yerleşim yerlerine göç etmişler.¹⁵

Tarihe Kanlı Noel olarak geçen Kıbrıslı Türklere yönelik saldırı ve tecavüzlerin ardından Başbakan İsmet İnönü'nün olaylara karşı duyduğu hassasiyet Türkiye Büyük Millet Meclisi tutanaklarına şu şekilde yansımış; *"Muhterem arkadaşlarım, bu 8-10 gündən beri Kıbrıs'ta olan hadiseler, bilhassa son günlerdeki çok acıklı vakalar milletimizi tahmin edemeyeceğimiz kadar heyecana düşürmüştür. Gece sabahlara kadar bize uyku uyutmuyorlar. Memleketin her tarafında, tahmin edemediğiniz herhangi bir köyden veya kasabadan, cemiyetin herhangi bir tabakasından vatandaşlar uyandırılıyor, Kıbrıs'tan bilgi istiyorlar ve tahmin edemeyeceğiniz acı kelimelerle iç huzursuzlukları ifade ediyorlar"*¹⁶

Kıbrıs meseleleri konusunda TBMM'de İnönü yaptığı konuşmada Makarios'tan başpapa, baş psikopos anlamına gelen *"arşövek"* diye söz etmiştir. Dolayısıyla İnönü Makarios'u Cumhurbaşkanı olarak görmemiş.¹⁷ Başbakan İnönü Kıbrıs meselesinde olayların esas sorumlusunun Yunanistan devleti değil Makarios olduğunu düşünmüştür.¹⁸

¹¹ Gülen, *İnönü Hükümetlerinin Kıbrıs Politikası*, 396.

¹² Keser, *Kıbrıs'ta Kanlı Noel*, 36-43.

¹³ Gülen, *İnönü Hükümetlerinin Kıbrıs Politikası*, 398.

¹⁴ Yüksel, "Kıbrıs'ta Yaşananlar ve Türk Mukavemet Teşkilatı", 350.

¹⁵ Ulvi Keser, "XX. ve XXI.yüzyıllarda Kıbrıs'ta Göç Hareketleri", Haz. Nesrin Sarıahmetoğlu ve İlyas Kemaloğlu, *Türk Dünyasında Sürgün ve Göç* (İstanbul: Türk Kültürüne Hizmet Vakfı Yayınları, 2015), 379-390.

¹⁶ Turgay Belen Göktürk, "Kıbrıs'ta 1963 Olaylarının Türkiye Büyük Millet Meclisindeki Yansımaları", *Journal of Cyprus Studies* 18/42 (2014), 72.

¹⁷ Hakkı Uyar, "İsmet İnönü ve Cumhuriyet'in İlk Koalisyon Hükümetleri (1961-1965)", Haz. Mehmet Ö. Alkan, *İsmet İnönü* (İstanbul: İBB Yayınları, 2021), 672.

¹⁸ Ebru Sokullu Canan, "Türk Siyasi Tarihinin İlk Koalisyonlar Dönemi: İsmet İnönü ve Türk Dış Politikası", Haz. Mehmet Ö. Alkan, *İsmet İnönü*, (İstanbul: İBB Yayınları, 2021), 721.

Kıbrıs'ta yaşanan olayların şiddetinin devam ettirmesi üzerine dönemin Dışişleri Bakanı F.C. Erkin Türk hükümetinin politikasını TBMM'de şu cümlelerle ifade etmiştir; “*Türk Hava Kuvvetleri'ne mensup jet uçaklarına dün saat on dörtten itibaren, Lefkoşa üzerinde çarpışmaların durdurulması amacını güden ihtar uçuşları yapmaları emri verilmiştir. Aynı saatte de Kıbrıs'taki Türk Alayı, Kıbrıslı kardeşlerimizi korumak amacıyla, Garnizonundan hareketle münasip savunma mevzilerine intikal etmiştir. Bu ihtar uçuşlarının, temenni ettiğimiz müspet neticeyi istihsale kafi gelmemesi halinde, Kıbrıslı kardeşlerimizin hayatlarını korumak amacıyla, gerekli diğer bütün tedbirler de alınmıştır.*”¹⁹

Türkiye'de 1960-65 yılları arasında kısa ömürlü koalisyon hükümetleri kurulmuş. Türkiye'nin iç politikasındaki durumdan yararlanmak isteyen Makarios Kıbrıs Türklerine yönelik baskı ve şiddeti arttırmıştır. 25 Aralık 1963'de İnönü bağımsız vekillerle azınlık hükümeti kurmuş ve Türk jetleri Kıbrıs semalarında uçarak Makarios'a gözdağı vermiştir.²⁰

Türkiye'de yaşanan gelişmeler Kıbrıs'ta yankı bulmuş, Kıbrıs Türkleri arasında “*26 Aralık 1963'te bayrakları asın, Türk jetleri gelecek*” mesajı yayılmıştır. Türk ve Rum yetkililer Lefkoşa'daki İngiliz Yüksek Komiserliğinde toplantıdayken Türk jetleri Lefkoşa'nın üzerinden uçmaya başlamış. Kıbrıs Türk Kuvvet Alayı, Rum bölgesinden çıkarak savaş düzeninde Ortaköy ve Gönyeli yönüne doğru harekete geçmiştir.²¹

1 Ocak 1964 tarihinde Makarios, 1960 antlaşmalarını tek taraflı olarak feshettiğini açıklamıştır. Bu açıklamalar Rumları, saldırılar konusunda cesaretlendirmiştir. 4 Ocak 1964'te İnönü, hükümetinin güvenoyu sırasında Kıbrıs'ta hükümetin Rum kesimince desteklenen 20 bin silahlı EOKA'nın Türkleri top yekün imha etme politikasına yöneldiği uyarısında bulunmuştur.²² Yoğun Rum saldırıları üzerine Türk Hükümeti 13 Şubat 1964'te, 15 Şubat 1964'te de İngiltere adadaki tehlikeli durumun çözüme kavuşması için Güvenlik Konseyi'ne başvurmuştur.²³

Kıbrıs Türklerine yönelik terör Türkiye'nin gündeminde uzun süre kalmış, kamuoyuna yansımaları olmuştur. Türk basınının manşetlerinde Kıbrıs meselesinin izleri şu şekilde olmuştur; *İstanbul, Ankara ve İzmir'de gençlik sözü söyledi, Denктаş Mehmetciğin süngüsü işlemeze Kıbrıs kaybedilmiştir, Kıbrıs'a mutlaka çıkartma yapılmalıdır* (Milliyet, 30 Aralık 1963). *Makarios, Garanti Anlaşmasını feshe karar verdi, KüçükKaymaklı'da bazı Türk evleri ateşe verildi. Yaktılar ve bayrak diktiler, Rusya Makarios'u destekliyor. Rumlar Baf'ta Bir Türk Köyünü ateş altına aldı* (Milliyet, 2 Ocak 1964). *Rum tecavüzlerinin başlaması üzerine Türk aileler tekrar biraraya toplanıyor. Kıbrıslı Rum idareciler, Türk Parlamento Heyetinin tetkik için Kıbrıs'a gelmesini kesin şekilde reddetti. Türk Köylerini açlık tehdit ediyor, Larnaka'da şehitlerimizin sayısı 7'ye yükseldi. Esareten Kurtulan Türkler Anlatıyor, Bizi dipçikle vura vura götürdüler* (Milliyet, 4 Ocak 1964). *Silahlı Rumlar Türkleri yine aramaya başladı, Türk Elçiliğimiz kanlı olayların başlayabileceğini bildirip olayları protesto etti, İngiliz kuvvetleri emniyeti sağlamakta güçlük çekiyor. 70'lik İmanın sakalı kanlar içinde idi* (Milliyet, 6 Ocak 1964). *Makarios'un en kuvvetli silahı açlık. Rumlar durumdan memnun olduklarına dair Türklerden vesikalar almaya çalışıyorlar* (Milliyet, 7 Ocak 1964). *Dün Ankara'ya gelen Denктаş'a göre; Kıbrıs'ta şehit sayısı 92, Türk heyeti Cumartesi günü*

¹⁹ Belen, “Kıbrıs'ta 1963 Olaylarının Türkiye Büyük Millet Meclisindeki Yansımaları”, 73.

²⁰ Uyar, “İsmet İnönü ve Cumhuriyet'in İlk Koalisyon Hükümetleri (1961-1965)”, 667.

²¹ İsmail Bozkurt, *Zirköy'den Mermertepe'ye Kıbrıs'ta Direniş ve Mücahitlik Yılları* (İstanbul: İş Bankası Yayınları, 2017), 42.

²² Uyar, “İsmet İnönü ve Cumhuriyet'in İlk Koalisyon Hükümetleri (1961-1965)”, 668.

²³ Müge Vatanserver, “Kıbrıs Sorunun Tarihi Gelişimi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 12 (2010): 1513.

Londra'ya gidiyor (Milliyet, 8 Ocak 1964). Türk gazetelerinin manşetlerinde Kıbrıs Türklerinin yaşam mücadelelerinin gün geçtikçe kötüye gittiği, Makarios'un izlediği politikayla Ada'da güvenliğin ve huzurun sağlanamayacağı, Türklerin büyük bir abluka altında oldukları yazılmıştır.

Ayrıca Kıbrıs olaylarını takip için Türkiye'den Lefkoşa'ya gitmiş olan Türk gazetecilerine postaneye girmelerine, telgraf çekmelerine, telefon etmelerine ve hatta havaalanına giderek uçak yoluyla yazı göndermelerine silah zoru ile engel olunmuştur.²⁴ 1964 yılının şubat ayında Kıbrıs Türklerinin can kayıpları devam etmiş. Ada'da 20 bin civarında insanın evsiz kaldığı da Türkiye'ye bildirilmiştir.²⁵

Başbakan İsmet İnönü, Kıbrıs olaylarına karşı daha somut adımlar atmak amacıyla harekete geçmiş ve 12 Mart 1964 günü yapılan Milli Güvenlik Kurulu toplantısında Makarios'a bir ultimatom verilmesi kararlaştırılmıştır. 14 Mart 1964 günü ise 42 Kanada askerinden oluşan ilk BM kuvveti Kıbrıs'a çıkmıştır.²⁶ Kanadalı Albay, kendimiz ve başkalarının hayatlarını korumak için ateş açabiliriz uyarısında bulunmuştur (Milliyet Gazetesi 16 Mart 1964).

Kıbrıs'ta şiddet olaylarının yatışmaması üzerine Türkiye Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu tarafından Kıbrıs Cumhuriyeti'ne 12 Mart 1964'de bir nota verilmiştir. Notada; *"Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin Kıbrıs'ta barış ve güvenliği korumak için alınan tedbirlere rağmen Ada'da barış ve güvenliğin korunması Kıbrıslı Rum liderler tarafından sağlanamamış, birçok masum çocuk, kadın ve erkek, genç ve ihtiyar Kıbrıslı Türk'ün öldürülmüş, Türklerin köy ve kasabaları kuşatılmış, Kıbrıslı Rumların hedeflerinin Birleşmiş Milletlerin barışı koruyucu kuvvetleri gelmeden bir oldu bitti ile Türk topluluğunu yok etmek ve bütün Ada'yı kendi tasarrufları altına almak olduğu tespit edildiği belirtilmiştir.*

*Taahhütlere uymayı ve insan hakları gibi kutsal ilkelere bağlılığını hiçe sayan ve her türlü katliam ve mezalimi yapmaya yeltenen, sorumluluk duygusundan uzak Rum çetelerini devletin meşru kuvveti şeklinde göstererek harekete geçmiş bulunan Kıbrıslı Rumların bu hareketlere derhal son vermeleri, Türk cemaatine karşı girişilen münferit veya toplu her türlü saldırı hemen durdurmaları Ada'nın her tarafından ateş kesilmesini ve mevcut ateşkes antlaşmalarına ve Lefkoşa'da Yeşil Hat Antlaşmasına istinasız tam uyulmasını Türk halkına karşı uygulanan kuşatmanın her yerde hemen kaldırılmasını istemiş ve aksi hâlde Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin 16 Ağustos 1960 tarihli Garanti Antlaşmasında haiz olduğu münferiden harekete geçmek hakkını kullanacağını Başpiskopos Makarios'a bildirilmiştir."*²⁷

Türkiye tarafından verilen Nota'da Kıbrıs Türklerinin haklarının savunulacağı, yaşanan katliamların sorumlusunun Rum lider Makarios'un olduğu vurgulanmıştır. Türk topluluğunun yok olmaması için gerekli tedbirler alınmaması durumunda Ada'ya Türk ordusunun müdahalede bulunacağı vurgulanmıştır.

Akritis planının uygulanması için Kıbrıslı Türklere yönelik planlı politikalarla yıldırma, anavatan Türkiye'ye olan güveni ve inancı sarsmak, Kıbrıslı Türkler arasında ikilik çıkarma gibi birçok hususta EOKA'cılar çeşitli faaliyetler başlatmışlardır. Bu amaçlar doğrultusunda kurulan

²⁴ Yüksel, "Kıbrıs'ta Yaşananlar ve Türk Mukavemet Teşkilatı", 352.

²⁵ Gülen, *İnönü Hükümetlerinin Kıbrıs Politikası*, 402.

²⁶ Gülen, *İnönü Hükümetlerinin Kıbrıs Politikası*, 406.

²⁷ B.C.A. 030.18.01.02.176.14.18.1/2.

Kıbrıs Milli Hürriyet Komitesi Türk kasaba ve köylerde ikilik yaratmaya yönelik duvar yazıları yazmış ve bildiriler dağıtmıştır.²⁸

20 Haziran 1964'de Kıbrıs Türk Halkı adına İsmet İnönü'ye; *“Baskıyla Kıbrıs Türk Halkının başına geçenlerin halkımızı felakete sürüklediler. Şimdi anavatamı ateşe atmak istiyorlar, Atatürk'ün Yurtta Sulh Cihanda Sulh prensibini çiğnetmeyeceğinizi inanıyoruz.”*²⁹ Buna benzer farklı bir mektup ise 8 Ağustos 1964'de Baf'tan Dr.İhsan Ali tarafından yazılmıştır; *“Büyük devletlerin baskısına rağmen İkinci Cihan Savaşından Türkiye'yi korumasını becermiş ve dünyanın hayranlığını kazanmış olan zamanın devlet başkanı zati devletlerinin bu gün Kıbrıs hakkında tutumunuzla hainlerin ve harislerin yaratmaya muvaffak oldukları cereyana mukavemet edemediğinizi görmekle üzüliyorum hükümet olarak millet ve fert olarak aklımızı başımıza toplamalıyız. Realist olmalıyız haksız bir davanın peşinde olduğumuzu kabul etmek büyüklüktür. Sizi İkinci Cihan Harbinin mesulü Hitler yapmaya çalışan fenaniyetlerin ağına düşmemeniz için ikaz etmeği bir vazife bilirim daha dün ağıza alınmayacak küfürlerine maruz kaldığımız insanların tahriklerine kapılmayınız bir insan olarak samimiyetime inanacağımızı ümit ve temenni ederim.”*³⁰

Türk arşiv belgelerinde Dr. İhsan Ali hakkında yansıyan farklı bir belgede ise; *“Kıbrıs'ta Rum emellerine hizmet eden Dr. İhsan Ali muzır faaliyetine devam etmektedir. İhsan Ali son olarak EOKA'cı Nikos Samson'un Mahi Gazetesine bir demeç vermiştir. Bu demeçte Kıbrıs Türklerinin büyük çoğunluğunun Rumlarla kardeşçe beraber yaşamayı arzuladığı; fakat hüküm sürmekte olan terör sebebiyle bunların ortaya çıkamadığı belirtilmektedir. Demeç, sahibi Kıbrıs Türk mücahitlerini kastederek sorunsuz kimselerin elinde silah buldukça hiçbir müspet sonuç beklenmez. Bu sebeple, asiler dikkatle ve hassasiyetle takip altında bulundurulmalıdır demıştır.”*³¹

1964 yılında dönemin Başbakanı İsmet İnönü'ye gönderilen mektuplarda ve belgelerde Kıbrıs Milli Hürriyet Komitesi'nin faaliyetlerinin Kıbrıs Türk toplumuna etkilerini görebilmekteyiz. Savunmasız Kıbrıs Türkleri katledilmiş, evlerinden göçe zorlanmış, kutsal yerleri bombalanmıştır. Anayasal hakların çiğnendiği zaman diliminde Kıbrıs Türklerinin mücadelesini haksız bir dava olarak nitelendirilmiş olması Kıbrıs Milli Hürriyet Komitesi'nin faaliyetlerinin Kıbrıs Türk toplumu üzerinde azınlıkta olsa da sonuç verdiğini göstermiştir.

1964 yılında Türkiye Cumhuriyeti Kıbrıs Türklerine yönelik olaylara misilleme olarak Türkiye'de ikamet etmekte olan Yunanistan uyruklu kişilere ayrıcalık tanıyan 1930 tarihli anlaşmayı iptal etmiştir. Bu kararlar Türkiye'de Yunanistan uyruklu kişilerin istedikleri gibi ikametleri, menkul ve gayrimenkul edinebilmeleri, mal ve ürünleri serbestçe kullanıp ihraç edebilme imkanları kaldırılmıştır. Ayrıca Gökçeada ve Bozcaada'ki Rumca eğitim veren okullar da kapatılmıştır.³²

İsmet İnönü'nün tüm barışçıl diplomatik temaslara rağmen Kıbrıs'ta sular durulmamış ve Türkiye askeri müdahale konusunda kararlı bir politika takip etmiş; fakat 5 Haziran 1964'te ABD Başkanı Johnson Başbakan İnönü'ye Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahale etmemesi yönünde bir mektup yollamıştır. Başkan Johnson'ın eşinin ailesinin köklerinin Yunanistan'a dayanması ve Yunan kökenli ABD'li seçmenlerden dolayı ABD Başkanı Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesine sıcak bakmamıştır. Johnson'ın mektubu genel hatlarıyla şu konulara değinmiştir;

²⁸ Keser, *Kıbrıs'ta Kanlı Noel*, 39.

²⁹ B.C.A.030.01.00.00.8.46.8.1.

³⁰ B.C.A.030.01.00.00.8.46.25.1.

³¹ B.C.A.030.1.71.453.10.5.11.

³² Uyar, “İsmet İnönü ve Cumhuriyet'in İlk Koalisyon Hükümetleri (1961-1965)”, 671.

“Birleşik Amerika, tek taraflı harekâta geçme hakkının henüz kabili telif olmadığı kanaatinde. Kıbrıs’a vaki bir Türk müdahalesinin Türk-Yunan kuvvetleri arasında askeri bir çatışma çıkacağından en ufak bir tereddüt olmamalıdır. Ayrıca Türkiye tarafından Kıbrıs’a yapılacak askeri bir müdahale Sovyetler Birliği’nin meseleye doğrudan doğruya karışmasına yol açabilir. NATO müttefiklerinizin tam rıza ve muvafakatleri olmadan Türkiye’nin girişeceği bir hareket neticesinde ortaya çıkacak bir Sovyet müdahalesine karşı Türkiye’yi müdafaa etmek mükellefiyeti olup olmadığını müzakere etmek fırsatını bulamamış olduklarını takdir buyuracağınız kanaatindeyim. Ayrıca Adada bulunan Birleşmiş Milletler gücüne atf yapılarak yapılacak askeri müdahaleye Birleşmiş Milletlerin sert tepki gösterecektir. Kıbrıs’a yapılacak müdahalede ABD tarafından 1947 Antlaşmasının 4.maddesine göre Birleşik Amerika tarafından temin edilmiş silahların kullanılması konusunda izin vermeyeceğini bildirmiştir. Gerçekleşecek Türk harekati neticesinde on binlerce Kıbrıslı Türk’ün katledilmesine yol açacaktır.”³³

Başkan Johnson mektubunda açıkça Türkiye’yi Kıbrıs dış politika tutumu konusunda sert bir biçimde eleştirmiştir. Ayrıca uluslararası örgütlerin Türkiye tarafından yapılacak Kıbrıs’a askeri müdahaleye sert tepki göstereceğinden ve Türkiye’yi NATO bloğuna girmesinin en büyük sebeplerinden biri olan Rusya tehdidine karşı savunmasız kalacağı işaret edilmiştir.

13 Haziran 1964’te İnönü ABD Başkanı Johnson’a yazdığı cevabî mektubunda özetle şu hususlara değinmiştir; *“Kıbrıs’ta mezalim devrinin, bütün tedbirleri tesirsiz kılan hususi bir karakteri vardır. Başından beri emniyeti korumak için yapılan müzakereler ve geçirilen geçici devreler, hepsi yalnız Makarios idaresinin tecavüzünü ve tahribatını arttırmaya hizmet etmiştir. Sizi en kesin ve açık bir surette temin ederim ki, eğer Türkiye bir gün Kıbrıs’a askeri müdahale ızdırabında bırakılırsa bu tamamıyla milletlerarası antlaşmaların hükümlerine ve gayelerine uygun olarak yapılacaktır. Kıbrıs Faciası, Kıbrıs Cumhuriyeti’nin antlaşmaları iptal ederek ve Anayasa’yı kaldırmak gibi politikasından çıkmıştır. Emniyet tesisi, Kıbrıs Hükümetinin üstünde bir otoritenin işlemesiyle mümkündür.”* Ayrıca mektupta Türkiye’nin Kıbrıs’a Aralık 1963, Şubat ve Mart 1964’de üç kez askeri müdahalede bulunmak istediklerini; fakat uluslararası diplomatik süreçlerden dolayı ertelendiği ifade edilmiştir.³⁴

İnönü uluslararası kamuoyuna Türkiye’nin Kıbrıs konusunda haklılığını ve Kıbrıs Türklerinin mağduriyetini duyurmak için 21 Haziran 1964’de Ankara’dan ayrılmış 12 gün sürmüş yurtdışı seyahatine çıkmıştır. İlk durağı ABD olan İnönü Başkan Johnson’la görüşmüş, oradan Londra’ya geçmiş sonrasında Paris’te De Gaulle ile görüşmüştür. Ağustos 1964’de Kıbrıs’ta Rum saldırılarının artması üzerine Türkiye Kıbrıs’a yönelik ilk askeri müdahalesini yapmıştır. 7-10 Ağustos arasında Türk jetleri Rum hedeflerini bombalamıştır. 64 uçağın katıldığı bombalama sonucunda 24 kişi ölmüş, 200 kişi yaralanmıştır. Türkiye’nin askeri harekâtı Kıbrıslı Türklere yönelik Rum saldırısını geçici olarak durdurmuştur.³⁵

³³ Sokullu-Canan, “Türk Siyasi Tarihinin İlk Koalisyonlar Dönemi: İsmet İnönü ve Türk Dış Politikası”, 721-722.

³⁴ Sokullu-Canan, “Türk Siyasi Tarihinin İlk Koalisyonlar Dönemi: İsmet İnönü ve Türk Dış Politikası”, 727-728.

³⁵ Sokullu-Canan, “Türk Siyasi Tarihinin İlk Koalisyonlar Dönemi: İsmet İnönü ve Türk Dış Politikası”, 677-678.

3. 1964 Yılı Kıbrıs Olaylarının Atina ve Kıbrıs Radyosuna Yansımaları

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı arşivlerinde Kıbrıs Türkleri için önemli dönüm noktalarından biri olan 1964 yılı hadiselerinin Atina ve Kıbrıs Radyosunda yansımaları takip edilmiş ve kayıt altına alınmıştır.

10 Şubat 1964 Atina Radyosu'nda Kıbrıs'la ilgili diplomatik temaslardan bahsedilmiştir; “*Bu sabahtan itibaren Atina’da bulunan Birleşik Amerika Dışişleri Bakanı yardımcısı bu akşam Yunan Dışişleri Bakanı Palamas ile bir saat süren bir görüşme yapmıştır. Bildirildiğine göre, Makarios muvafakat etmedikçe Kıbrıs’a yabancı askeri kuvvet gönderilmemesi hususunda Yunan ve Amerikan Hükümetleri mutabakat hâlinindedir. Amerikan dışişleri bakan yardımcısı, yarın sabah Ankara’ya müteveccihen Atina’dan ayrılacaktır.*”³⁶

Kıbrıs'ta yaşanan olaylarda ABD Türk ve Rum tarafları arasında diplomasi trafiğini yönetmeye çalışmıştır. Kıbrıs Türklerinin anayasal haklarının askıya alınmasında baş aktör olan Makarios'un düşünceleri ABD ve Yunanistan tarafından dikkate alınmış. Olayların yatışması için gündeme gelmiş askeri müdahaleye ABD ve Yunanistan karşı çıkmıştır.

11 Şubat 1964 Atina Radyosu'nda Kıbrıs konusunda Türk tezi gündem olmuştur; “*Atina Radyosuna göre, Kıbrıs’a askeri kuvvet gönderilmesi konusundaki muaddel Anglo-Amerikan teklifine Türk Hükümetinin cevabı, dün ilgili mercilere tevdi edilmiştir. Bildirildiğine göre Türk cevabı başlıca dört esasa müstenit bulunmaktadır;1-Makarios Devlet Reisi olarak tanınamaz. 2-Garanti ve ittifak anlaşmaları mutlaka yürürlükte kalmalıdır. 3-Kıbrıs’a Güvenlik Konseyi Başkanı emrinde bir askeri birlik gönderilebilir. 4-Kıbrıs’a gönderilecek yabancı askeri birliğin Adanın toprak bütünlüğünü korumakla görevli olması demek, Makarios’un muhafazasıyla görevli olması demektir. Böyle bir şey kabul edilemez. Askeri kuvvet yalnız ve yalnız ada halkının mal ve can emniyetini korumakla muvazaf olmalıdır. Atina Radyosuna göre, bu şartları ihtiva eden Türk cevabı, gerek Yunan Hükümeti ve gerekse Kıbrıs Rumları tarafından kabul edilemez.*”³⁷

Türk Hükümetinin Kıbrıs olayların sonlanması ve Adada sükûnetin sağlanabilmesi için irade ortaya koymuştur. Türkiye Makarios'un devlet başkanı görevini gerçekleştiremediği, Rum taraftarı bir politika izlediğinin altı çizilmiştir. Adada yeniden huzur ve güvenin temin edilebilmesi için Türk hükümetinin savunduğu dört önemli madde Atina ve Kıbrıslı Rumlar tarafından kabul edilemeyeceği belirtilmiştir.

13 Şubat 1964 Atina Radyosu Makarios Anglo-Amerikan Teklifini Reddetti Kendisine Yeni Bir Tasarı Tevdi Edildi başlıklı haberinde; “*Başpiskopos Makarios, Birleşik Amerika Dışişleri Bakanı Yardımcısı George Ball ile bu sabah yaptığı görüşmede, Kıbrıs’a barış kuvveti gönderilmesine Anglo-Amerikan teklifini reddetmiştir. Makarios bu konuda yaptığı açıklamada; Teklifleri ileri sürmek görevini üzerine alanların gayretlerini taktir etmekteyim. Fakat takip edilmek istenen usul bakımından kendileriyle hemfikir değilim. Farklı görüşlerimiz var. Bu teklif kabul edilirse durum daha da karışacaktır demiştir. Barış kuvveti gönderilmesi konusunda bir soruya Makarios; Vatanımızın her türlü tecavüzden korunması ve toprak bütünlüğümüzün muhafazası hususunda karar ittihazı için Güvenlik Konseyine başvuracağız şeklinde cevap vermiştir.*”³⁸

³⁶ B.C.A.030.01.71.453.10.21

³⁷ B.C.A.030.01.71.453.10.20.

³⁸ B.C.A.030.01.71.453.10.19

Kıbrıs'ta barış ortamını bozan Makarios politikalarıyla ENOSİS yolunda ilerlemeyi devam etmiş ve Adaya gerçekleşmesi muhtemel her türlü askeri müdahaleye karşılık vereceğini vurgulamıştır. Kıbrıs Türkleri tehdit altında var olabilme mücadelesi vermiş ve Makarios'un askeri müdahaleye karşı çıkan açıklamalarına rağmen adadaki sükûneti sağlamaya yönelik hiçbir çaba sarf etmemiştir.

Kıbrıs Radyosu'na konuşan Makarios'la ilgili haber paylaşılmıştır; *“Kıbrıs Haber Ajansına özel bir demeç veren Makarios, ittifak anlaşmasının feshi üzerine Türkiye'nin Kıbrıs'taki askeri birliğini geri çekmesi gerektiğini söylemiştir. Makarios, Türkiye Adadaki 650 kişilik Türk birliğini geri çekmediği takdirde, barış kuvvetinden bunu sağlamasını isteyeceğini, şu teşebbüste bir sonuç vermezse Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyine başvuracağını belirtmiştir. Makarios sözlerine şöyle devam etmiştir; İttifak Anlaşmasının feshine rağmen Türk askerlerini Kıbrıs'ta kalması Adanın toprak bütünlüğünü ihlal mahiyetindedir. Türkiye'nin ittifak anlaşmasının hâlâ yürürlükte olduğu yönündeki iddiaları ise hukuki müsnetten mahrumdur. Zira hiçbir devlet istemediği ve her nasılsa imzaladığı bir ittifaka bağlı kalmak hususunda zorlanamaz.”*

82 yıl sonra 17 Ağustos 1960'da Adaya Mağusa'dan ayak basan Türk askeri birliği Kıbrıslı Türklerin yoğun teveccüh ve coşkusuyla karşılanmıştır. Türk basının manşetlerinde *“Kıbrıs'ta sulhu siz koruyacaksınız, Mehmetçik geldi Türk'e ölüm yok”* cümleleri yer almıştır. Alparslan ve Kılıç Ali Paşa muhriplerinin refakatine ayrılan ve Türk birliğine hamil olan Ege vapuruyla Ada'ya ilk çıkan asker Turgut Sunalp olmuştur. Sonrasında 650 kişilik birlik tek sıra halinde karaya çıkmıştır. (Tercüman Gazetesi, 17.08.1960) Adadaki Türk askerinin varlığının ve Türkiye'nin garantörlük hakkının Kıbrıs Rum toplumu nezdinde rahatsızlık uyandırdığını Makarios tarafından her fırsatta dile getirilmiştir.

15 Mart 1964 Atina Radyosu'nda Sovyet Rusya Kıbrıs İhtilafına karşıyor haberinde;

“Kıbrıs Rum Hükûmeti çevrelerinden açıklandığına göre, Sovyet Başbakanı Kruşçof Başpiskopos Makarios'a bir mesaj göndererek Kıbrıs'a bir Türk müdahalesi yapıldığı takdirde Sovyetler Birliğinin Kıbrıs Cumhuriyetine maddî ve manevî yardımda bulunacağını bildirmiştir. Sovyet Başbakanın bu mesajı hakkında fikri sorulan Makarios memnuniyetini ve minnettarlığını ifade etmiştir. Öte yandan bildirildiğine göre, Kruşçof Türkiye Başbakanı İnönü'ye de bir mesaj göndererek Kıbrıs'a askerî müdahaleden kaçınılmasını istemiştir. Sovyet Hükûmetinin resmî organı (İzvestia) Gazetesi Kıbrıs'a yapılacak bir Türk müdahalesinin doğurabileceği vahim neticelere işaret etmek ve hürriyetleri uğruna mücadele eden Kıbrıs Rumlarını her şekilde desteklemek gerektiğini ileri sürmektedir. İzvestia Gazetesi bu yazısında Kıbrıs Rumlarının ayrıca kapitalizme karşı da savaştığını belirtmektedir.”³⁹

Makarios'un dış politikası tutarsızlıklarla dolu olmuştur. Makarios Yunanistan ve ABD'ye yakın durmaya çalışmış; fakat Sovyet Rusya'nın yayılmacı politikasından etkilenecek Moskova'yla sıcak temaslarda bulunmuştur. Sovyetler Birliğinin resmi organlarından Makarios politikalarına destek verilmiş, Türk ordusunun Kıbrıs'a olası müdahalesine karşı konulacağı vurgulanmıştır.

18 Mart 1964 tarihli Atina'da çıkan Eleftheria Gazetesinde; *“Kıbrıs'a Türkiye tarafından çıkartma yapılmadığı için Kıbrıs Türkleri büyük hayal kırıklığına uğramışlardır. Türklerin birçoğu İnönü'yü ve hükûmetini hıyanetle itham etmektedirler. İnönü'yü hain olarak vasıflandırdıkları için bazı Türk asilerinin geçen cumartesi günü katledildiğine göre haberler vardır. Öte yandan Türkler arasında*

³⁹ B.C.A.030.01.71.453.10.15.

büyük sefalet hüküm sürmektedir. Zengin Türkler asilere para vermek hususunda tazyik edilmektedirler.” Kıbrıs Türk toplumunun birlik ve bütünlüğüne zedelemek için görüş ayrılıklarından istifa edilmek istenilmiş ve doğruluğu olmayan haberler yayımlanmıştır.⁴⁰

Türkiye hükümeti Kıbrıs Türklerine yönelik baskıyı sonlandırmak için Türkiye’de Rumlara sağlanan bazı hakları askıya alma yöntemine gitmiştir. Yunanistan basını Türkiye tarafından feshedilen 1930 tarihli Ticaret İkamet ve Seyrüseferin Anlaşması münasebetiyle verdikleri haberlerde, Türk Hükümetinin bu tutumunu yeni bir baskı olarak nitelendirilmiş ve Türkiye’nin alacağı tedbirlerin başlangıcı olacağını ileri sürülmüştür.

19 Mart 1964 tarihinde Yunanistan basınına düşen manşetlerde Türkiye tarafından feshedilen anlaşmaya dair tepkiler verilmiştir. Ta Noa gazetesi; *“Türk Hükümetinin son çare Kıbrıs Türkleriyle İstanbul Rumlarının mübadelesini teklif edeceğine dair emelerin bulunduğunu belirtmektedir. Bu gazete, İkamet Ticaret ve Seyrüseferin Anlaşmasının Türkiye tarafından feshedilmesini ‘‘Türk-Yunan münasebetlerini dinamitlemek’’ olarak tasvir etmektedir.”* To Vina gazetesinin yazarı Kiriakidis; *“Türk-Yunan dostluğunun hiç olmazsa kâğıt üzerindeki son kalıntısının da böylece yıkıldığını ileri sürmüştür.”* Akropolis Gazetesi ise şunları yazmıştır; *“Türkler, kendileriyle aramızdaki anlaşmaları feshetmek suretiyle bizi zorlamaya çalışıyor ve bundan Kıbrıs konusunda lehlerine bir durum yaratacaklarını umuyorlar. Şunu iyi bilmelidirler ki Yunanistan her türlü ihtimali karşılamağa kararlıdır. Tazyik ve tehditle asla tutumunu değiştiremez. Çünkü Yunan talepleri tamamen haklı ve meşrudur. Türkiye’nin ise Kıbrıs üzerinde hiçbir hakkı yoktur. Çünkü Türkiye Kıbrıs’ı vaktiyle İngilizlere satmıştır. Satmıştır; çünkü Kıbrıs bir Türk toprağı olmadığı gibi Türklerce meskûn bir yer de değildi. Türkiye kendisine ait olmayan bir malı satmıştı. Kıbrıs meselesi aslında bir Yunan-İngiliz meselesiydi. Buna rağmen, memleketimizin gösterdiği iyi niyet sonucu tavizlerde bulunuldu ve Türk azınlığına fevkâlede haklar ve imtiyazlar bahşedildi. Türkiye Kıbrıs konusunda daima menfi bir tutumla karşımıza çıktı. Unutmamalıdır ki Akdeniz Bölgesinde etrafi dostlarla çevrilmiş bir ülke değildir. Bunu düşünerek bir an evvel kendine gelmelidir.”⁴¹*

Yunan Basını Türkiye’nin Kıbrıs olayları üzerine almış olduğu kararlara karşı sert bir söylem takınmıştır. Türk Yunan diplomatik dostluğun bittiğini, Kıbrıs Türklerine yönelik kazanılmış hakların hiçe sayıldığı vurgulanmıştır.

13 Nisan 1964 Atina Radyosu haberinde Kıbrıs meselesiyle ilgili 10 maddelik rapor paylaşılmıştır; *“Atina’da üç gündür beri devam etmekte olan Yunanistan-Makarios görüşmeleri bu gece sona ermiş, Yunan Başbakanı Papandreu 10 maddelik bir demeçle Yunan politikasının ana hatlarını açıklamıştır. Bu 10 madde özet olarak şöyledir;*

1-Yunanistanın dış siyaseti, barış siyasetidir. Fakat tecavüz halinde müdaafa. 2-Yunanistan Kıbrıs halkının (yani Rumların) haklı mücadelesinde kendilerine tam beraberlik vaad eder. 3-Londra ve Zürih Anlaşmalarının tatbik imkânı olmadığını hadiseler ispatlamıştır. Kıbrıs’ı bugünkü çıkmaza bu anlaşmalar sokmuştur. Bu sebeple Kıbrıs’a yeni bir siyasi şekil bulmak zarureti vardır. 4-Makarios tarafından ittifak anlaşmasının feshi, mevcut hakiki vaziyetin şekli bir ifadesi mahiyetindedir. Esasen bu anlaşma yürümez hâle gelmişti. 5-Kıbrıs’taki milletlerarası barış kuvvetine itimadımız vardır. Bu kuvvetin görevi adada barış ve güvenliğin sağlanmasına yardımcı olmaktır. 6-Kıbrıs’taki arabulucunun görevi, muvaffak olmamış eski siyasî bir şekil yerine yeni siyasî şekil aramaktır. 7-Bu şekil mutlaka demokratik olmalı ve muasır prensiplere uymalıdır. Ada halkının %18’ini teşkil eden aynı Rumlarla aynı halklara bahşetmek demokrasi değildir. Adayı

⁴⁰ B.C.A.030.01.71.453.10.7.

⁴¹ B.C.A.030.01.71.453.10.8.

ekseriyet idare eder, Türklerin azınlık hakları da Birleşmiş Milletlerce garanti edilir. 8-Kıbrıs Devleti tam manasıyla müstakil olmalıdır. 9-Arabulucu bir çözüm yolu bulmakta başarısızlığa uğrarsa Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna gidecektir. 10-Yunan Hükümeti komşu Türkiye ile dostluğunu devam ettirmek konusunda fevkalade bir arzu beslemektedir. Çünkü pek yüksek müşterek menfaatlerimiz vardır. Bu menfaatleri nazara alarak Yunan Hükümeti tahriklerden daima kaçınmıştır. Fakat Türkiye'nin son zamanlarda Yunanlılar aleyhinde aldığı bazı tedbirler derin üzüntümüze mucip olmuştur."⁴²

Yunanistan ve Makarios görüşmesinde Kıbrıs'a ve Kıbrıs Türklerine bakışlarını açık bir şekilde ortaya koymuştur. Görüşmenin ardından açıklanan 10 maddelik demeçte Yunanistan ve Kıbrıs Rumların beraber hareket ettiği, garantörlük anlaşmasının feshi, Türklerin nüfus açısından azınlık haklarına tabi olması, Kıbrıs'ta düzenin sağlanabilmesi için yeni bir anlaşmanın olması gerektiği ifade edilmiştir.

15 Nisan 1964'de Atina Radyosu Makarios Kıbrıs Halkı Kendi Kaderini Tayin Etmeli haberinde; *"Türkler tarafından barış kuvvetlerinin işini güçleştirici reaksiyonlar göstermesi çok üzücüdür. Biz Türklerin azınlık haklarını görüşmek ve bunları teminat altına almak üzere müzakereye her zaman hazırız. Barış istiyoruz, fakat gerekirse hürriyetimiz için her türlü fedakârlığı yapmaya ve kurbanlar vermeye de hazırız. Kıbrıs'ta Türklerin çete faaliyetlerini birkaç saat içinde boğacak kudrette askerî kuvvetimiz ve polis teşkilatımız mevcuttur. Temenni ederiz ki Kıbrıs Türkleri hükümetimizin sabrını taşırmassınlar.*"⁴³

Kıbrıs Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Makarios Adadaki Türk varlığından ve kazanılmış anayasal haklardan rahatsızlığını her zaman ifade etmiş, Adanın asli unsurlarından Türk toplumunu azınlık olarak nitelendirmiş, Kıbrıs'ta asayiş ve güven ortamının bozulmasında Türklerin sözde çete faaliyetlerinin etkili olduğunu savunmuştur. Devlet başkanı olarak Kıbrıs'taki iki toplumu birleştirmeden çok ayırıştırma yol açacak söylemleri kullanmayı tercih etmiştir.

Sonuç

Kıbrıs Türkleri meselesi 1950'li yıllardan itibaren Türkiye'nin gündeminde ve Türk basının manşetlerinde yoğun bir şekilde yer almıştır. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilanından sonra Kıbrıs'ta Türklere yönelik şiddet ve terör eylemleri artmıştır. Dönemin Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı İsmet İnönü Kıbrıs Türklerinin yanında olduğunu söylemleriyle ve eylemleriyle vurgulamış, Türkiye'nin Kıbrıs hakkındaki tezlerini uluslararası alanda savunmuştur. İsmet İnönü yaşanan olayları Kıbrıs Faciası olarak nitelendirmiştir.

Devlet arşiv belgelerinden Türkiye'nin Atina ve Kıbrıs basınına ayrıntılı olarak takip edildiği anlaşılmaktadır. Atina ve Kıbrıs basını genel olarak Makarios yanlısı bir politika izlemişlerdir. Arşiv belgelerinde basında yer almış haber metinlerinde dönemin Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı Makarios'un Kıbrıs'ın asıl sahibinin Rumlar olduğunu Adada huzurun sağlanabilmesi için Kıbrıs Türklerinin azınlık haklarıyla yetinmesi gerektiğini ve Türkiye'nin Kıbrıs'la ilgili tezlerinin kabul edilemeyeceğini vurgulamıştır. Kıbrıslı Türklerin bir arada ve birlikteliklerini zedelemek için her hususta Rum kesimi tarafından olumsuz propagandalar yapılmıştır. Türkiye taraftarı grupların ve kişilerin, Kıbrıslı Türklerin Adada barış ortamında yaşamasına engel olduklarını her fırsatta dile getirilmiştir.

⁴² B.C.A.030.01.71.453.10.6.

⁴³ B.C.A.030.01.71.453.10.5.

Genel anlamıyla arşiv belgelerinde Kıbrıs Türk halkının Türkiye'ye olan güveni ve bağlılığı, Türkiye'nin Kıbrıs Türklerine yönelik yapılan zulmün sona ermesi için yapılan diplomatik temasları, Kıbrıs Türk toplumu arasında birlik ve beraberliği sarsacak propagandanın çeşitli kuruluşlar tarafından yapıldığı anlaşılmıştır.

Kaynakça

- Bozkurt, İsmail. *Zirköy'den Mermertepe'ye Kıbrıs'ta Direniş ve Mücahitlik Yılları*. İstanbul: İş Bankası Yayınları, 2017.
- Göktürk, Turgay Belen. "Kıbrıs'ta 1963 Olaylarının Türkiye Büyük Millet Meclisindeki Yansımaları". *Journal of Cyprus Studies* 18/42 (2014): 65-80.
- Gülen, Ahmet. "İnönü Hükümetlerinin Kıbrıs Politikası (1961-1965)". *Atatürk Yolu Dergisi* 13/50 (2012): 389-428.
- Hasgüler, Mehmet. *KİM ve AKİS Dergilerinde Kıbrıs*. İstanbul: Nobel Yayınları, 2006.
- Keser, Ulvi. "XX. ve XXI.yüzyıllarda Kıbrıs'ta Göç Hareketleri", Haz. Nesrin Sarraahmetođlu ve İlyas Kemaloğlu. *Türk Dünyasında Sürgün ve Göç*. İstanbul: Türk Kültürüne Hizmet Vakfı Yayınları, 2015.
- Keser, Ulvi. *Kıbrıs'ta Kanlı Noel*. İstanbul: Türk Şehitlikleri İmar Vakfı İktisadi İşletmesi Yayınları, 2020.
- Müge Vatansever, "Kıbrıs Sorunun Tarihi Gelişimi". *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 12 (2010): 1487-1530.
- Sertel, Vehbi Zeki. "Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Doğuşu ve Yıkılış Nedenleri". *VIII.Tarih Kongresi*. Ankara: TTK Yayınları, 1976.
- Sokullu Canan, Ebru. "Türk Siyasi Tarihinin İlk Koalisyonlar Dönemi: İsmet İnönü ve Türk Dış Politikası", Haz: Mehmet Ö. Alkan, İsmet İnönü, İBB Yayınları, İstanbul 2021.
- Uyar, Hakkı. "İsmet İnönü ve Cumhuriyet'in İlk Koalisyon Hükümetleri (1961-1965), Haz: Mehmet Ö. Alkan, İsmet İnönü, İBB Yayınları, İstanbul 2021.
- Yiğit Yüksel, Dilek. "Kıbrıs'ta Yaşananlar ve Türk Mukavemet Teşkilatı". *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* 34/98 (2018), 311-376.

Arşiv Belgeleri

B.C.A. 030.01.00.00.7.41.8.1-7.

B.C.A.030.01.71.453.10.1-21.

Gazete Arşivleri

Cumhuriyet

Milliyet

Son Baskı

Tercüman

Yenigün

Ekler: Devlet Arşiv Evraklarından Örnekler

T. C.
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI
Devlet Genel Müdürlüğü
Önemli İşler

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

ATINA RADYOSU
=====

E F

II. Subat, 1964

Saat.07.15 Haber Bülteninden

TÜRK CEVABI KABUL EDİLMİYECEK

Atina Radyosuna göre, Kıbrıs'a askeri kuvvet gönderilmesi konusundaki mualdel Anglo -Amerikan teklifine Türk Hükümetinin cevabı, dün ilgili mercilere tevdi edilmiştir.

Bildirildiğine göre Türk cevabı, başlıca dört esasa müstenit bulunmaktadır:

- 1- Makarios Devlet Reisi olarak tanınmaz,
- 2- Garanti ve ittifak anlaşmaları mutlaka yürürlükte kalmalıdır,
- 3- Kıbrıs'a Güvenlik Konseyi Başkanı emrinde bir askeri birlik gönderilebilir. (yalnız bu mevzuda bazı ihtirazi kayıtları sürülmektedir.)
- 4- Kıbrıs'a gönderilecek yabancı askeri birliğin adanın toprak bütünlüğünü korumakla görevli olması demek, Makarios'un muhafazasıyla görevli olması demektir. Böyle bir şey kabul edilemez. Askeri kuvvet yalnız ve yalnız ada halkının mal ve can emniyetini korumakla muvazzaf olmalıdır.

Atina Radyosuna göre, bu şartları ihtiva eden Türk cevabı, gerek Yunan Hükümeti ve gerekse Kıbrıs Rumları tarafından kabul edilemez.

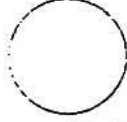
030 01 71 163 10

20

PTT

TELGRAF

Yol: 4381

Devlet telgraf muhabezatından
dolayı mesuliyet kabul etmemDEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
GİZLİLİK KESİTİ

SAYIN İSMET İNÖNÜ BAŞBAKAN ANKARA

Sıra no	İle merkez	Numara	Kelimeler	Verildiği	Resmi	Orta merkez	Alındığı		İmza
							Tarih	Saat	
5077	425 NICOSIA	34	27	1142			12	14	9

TURKLUGUJ. MİLLİ MUKADDESATINA YAPILAN BENİ TECAVUZ KARŞISINDA ANAVATAN
HUKUMETİMİZİN GOSTERNIS OLDUGU ENERJIK TUTUM VE ILGIYE KIBRIS TURKU
ADINA SUKRAKLARIMIZIZ AFZEDEE SAYGILARINI SUNARIM TURK DEHAAT MECLISI
BASKANI SAUF RAIF DENKTAS *****

030 01 7 4 8

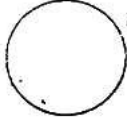
Stok No. 3001 - 3200 (140 x 140) 20 000.000 ad. 1963

(TCDD Matbaası - İznir - 416 - 1964

PTT

TELGRAF

Yol:

Devlet telgraf muhabezatından
dolayı mesuliyet kabul etmemDEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
GİZLİLİK KESİTİ

LT. SAYIN İSMET İNÖNÜ BAŞVEKİL ANKARA ==

Sıra no	İle merkez	Numara	Kelime	Verildiği	Resmi	Orta merkez	Alındığı	İmza
++ 5171	294 TNXA63	LFKNC26	LEFKACYPRUS	36	26/3/1962	1555V RD		

KAHRAMAN ORDUMUZUN KIBRISI FETHİ SIRASINDA İLK SEHİT DÜŞEN
BAYRAKTARIN TURBESİNE VE DİNİ MABETLERİMİZE RUMLERİN LCAKCA
TECAVUZLERİNİ SİDDETLE TELİN EDER ANAVATNİMİZA BAĞLILIGIMIZIN TAM
OLDUGUNU BİLDİRİR HURMETLE ELLERİNİZDEN OPERİZ = LEFKE TURKGENCLIGI ==

030 01 7 4 8

Stok No. 3001 - 3200 (140 x 140) 20 000.000 ad. 1963

(TCDD Matbaası - İznir - 4165 - 1963

Cumhuriyet

Tek - Akşam 2000 Miskal
18 Mart 1962, Pazartesi günü, sayı 13321
Prof. Dr. Macit Gökbuğ
DEĞİŞEN DÜNYA
Söyleniş
Çevre Akademi
Kısım 30000, Çarşı, İstanbul - Taksim
Taksim - Taksim
Söyleniş 2000000

KURUCUSU İYONUN HADI

38. yıl Sayı 13321

Telex ve kablosu adresi: Cumhuriyet İstanbul - Posta Kutusu Numarı: 38
Telefonlar: 34 4 3 - 34 4 4 - 34 4 5 - 34 4 6 - 34 4 7

Pazartesi 26 Mart 1962

ar arasındaki çarpışmalar devam ediyor

Lezayir Hükümetini Fransa protesto etti

mun yarattığı terör havası devam
genel seçimlere gidilmesi muhtemel

(Yatırım 5 saat süresinde bitirilecektir)

100 kişiyle Yıkılan bin yıllık yapılar ve binlerce kişi öldü

İrili halkı dün, Kaymakamın lini şiddetle protesto etti

ve İnönü ile görüşmek üzere bir heyet Ankara'ya
etti. S. B. Fakültesi öğrencileri bildiri yayınladı

100 kişiyle Yıkılan bin yıllık yapılar ve binlerce kişi öldü

Kıbrısta tedhis yeniden başladı

Lefkoşede 2 cami ve bir türbeye bombakonuldu

Bayraktar Türbesi tamamen, Ömeriye Camii
kısmen, Bayraktar Camii ise ağır hasara uğradı

İnönü, Bakanlarla bir toplantı yaptı,
hükümet dün gece tebliğ yayınladı

Yaklaşık 2 saat sürdü. Başbakan İsmet İnönü'nün başkanlığında Başbakanlık, Dışişleri Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Tarım Bakanlığı, Devlet İstatistik Enstitüsü, Devlet Planlama Teşkilatı ve Cumhurbaşkanlığı İhtisas Komisyonları katıldı.

İnönü, Bakanlar Kurulu toplantısında, Kıbrıs adasının barış ve huzurunu sağlamak için yapılacak işleri konuştu. İnönü, Kıbrıs adasının barış ve huzurunu sağlamak için yapılacak işleri konuştu. İnönü, Kıbrıs adasının barış ve huzurunu sağlamak için yapılacak işleri konuştu.

İnönü, Bakanlar Kurulu toplantısında, Kıbrıs adasının barış ve huzurunu sağlamak için yapılacak işleri konuştu. İnönü, Kıbrıs adasının barış ve huzurunu sağlamak için yapılacak işleri konuştu.

100 kişiyle Yıkılan bin yıllık yapılar ve binlerce kişi öldü

Turizm için beş yıllık program hazırlanıyor

Programın en önemli amacı, Türkiye'nin turizm potansiyelini değerlendirilmesidir.

Programın en önemli amacı, Türkiye'nin turizm potansiyelini değerlendirilmesidir. Programın en önemli amacı, Türkiye'nin turizm potansiyelini değerlendirilmesidir. Programın en önemli amacı, Türkiye'nin turizm potansiyelini değerlendirilmesidir.

Cumhuriyet Gazetesi 26 Mart 1962

Denктаş, " Mehmetçiğin süngüsü işlemezse Kıbrıs kaybedilmiştir ,, dedi

Istanbul Ankara ve İzmir'de gençlik son sözü söyledi

" Kıbrıs'a mutlaka çıkarılma yapılmalıdır... "

" Aşırı akımlarla mücadelede kararlıyız "

Dün Ankara'da yapılan mitingde bir görünüm

B irleşmiş Milletler Siyasî Komitesi'nden bir süre önce Kıbrıs hakkında aldığı, işbirlikçi mahiyetindeki kararın, sonra bütün Türkiye'de meydana gelen tepki, her geçen gün bir kat daha büyümektedir. Nitekim günlerce devam eden protestoların ardından denizden denize geçenler, İstanbul, Ankara, İzmir ve Erzurum'da olmak üzere dört şehirde bütün miting tertiplenerek Kıbrıs için son sözü söylemiş ve her paftasına ulusal önem, ayrıca vatandaşların tepkileriyle Kıbrıs için son sözü söylemişlerdir. Bu arada Kıbrıs Türk toplumu liderlerinden Rauf Denktaş da Ankara'da yaptığı konuşmada, "Mehmetçiğin mutlaka Kıbrıs'ı çıkarıp ve işbirlikçi iktidarıdır. Aksi halde Kıbrıs'ı kaybederiz, demeyiştir.

İSTANBUL'daki miting

TÜRK DE İTTİFAKÇI AKIMLARIN İTTİFAKÇILIK -AKIMLARIN POLİTİKASI İSTANBUL'da dün saat 17.00'te Çarşı Meydanı meydanında toplanarak, Millîyetçi Halkın Birliği ve Türk Halkı İttifakı'nın bir araya gelmesiyle bir miting yapıldı. Mitingte konuşan Rauf Denktaş, "Kıbrıs'ın mutlaka çıkarılması için son sözü söylemişlerdir. Aksi halde Kıbrıs'ı kaybederiz, demeyiştir.

Birleşmiş Milletlerin Kıbrıs konusunda aldığı kararın protestosu için dün yapılan mitingde bir görünüm

Kıbrıs konusunda genel görüşmeye dün de Millet Meclisinde devam edildi

Türkeş, inönü politikasını tenkid etti...

ANKARA - İzzettin Turan'ın başkanlığında toplanan Genel Kurul'da, Türkiye'nin Kıbrıs konusunda aldığı kararın, işbirlikçi mahiyetindeki kararın, sonra bütün Türkiye'de meydana gelen tepki, her geçen gün bir kat daha büyümektedir. Nitekim günlerce devam eden protestoların ardından denizden denize geçenler, İstanbul, Ankara, İzmir ve Erzurum'da olmak üzere dört şehirde bütün miting tertiplenerek Kıbrıs için son sözü söylemişlerdir. Bu arada Kıbrıs Türk toplumu liderlerinden Rauf Denktaş da Ankara'da yaptığı konuşmada, "Mehmetçiğin mutlaka Kıbrıs'ı çıkarıp ve işbirlikçi iktidarıdır. Aksi halde Kıbrıs'ı kaybederiz, demeyiştir.

Hayatli Atan polise dün G. Bilge'yi nasıl vurduğunu gösterdi

Ö lümlü ve yaralı olarak çıkan olayın, Ankara'da dün saat 17.00'te Çarşı Meydanı meydanında toplanarak, Millîyetçi Halkın Birliği ve Türk Halkı İttifakı'nın bir araya gelmesiyle bir miting yapıldı. Mitingte konuşan Rauf Denktaş, "Kıbrıs'ın mutlaka çıkarılması için son sözü söylemişlerdir. Aksi halde Kıbrıs'ı kaybederiz, demeyiştir.

Bare, Aras ve Aksoy armagan kazandı

ANKARA - İzzettin Turan'ın başkanlığında toplanan Genel Kurul'da, Türkiye'nin Kıbrıs konusunda aldığı kararın, işbirlikçi mahiyetindeki kararın, sonra bütün Türkiye'de meydana gelen tepki, her geçen gün bir kat daha büyümektedir. Nitekim günlerce devam eden protestoların ardından denizden denize geçenler, İstanbul, Ankara, İzmir ve Erzurum'da olmak üzere dört şehirde bütün miting tertiplenerek Kıbrıs için son sözü söylemişlerdir. Bu arada Kıbrıs Türk toplumu liderlerinden Rauf Denktaş da Ankara'da yaptığı konuşmada, "Mehmetçiğin mutlaka Kıbrıs'ı çıkarıp ve işbirlikçi iktidarıdır. Aksi halde Kıbrıs'ı kaybederiz, demeyiştir.

Birleşmiş Milletlerin Kıbrıs konusunda aldığı kararın protestosu için dün yapılan mitingde bir görünüm